

SISUKORD

Sissejuhatus	11
Talilinnud ja talvetingimused	17
Metsalindude ränne	19
Invasioonid	19
Talvitavate metsalindude otsimine	23
Talvitavate metsalindude jäädvustamine	29
Liikide tundmine ja neile lähenemine	29
Lindude jäädvustamine	34
Tehnika, abivahendid ja fotode töötlemine	36

27 TALVITAVAT METSALINNULIIKI 41

TIHASLASED 43

Rasvatihane <i>Parus major</i>	45
Musttihane <i>Periparus ater</i>	53
Põhjatihane <i>Poecile montanus</i>	58
Salutihane <i>Poecile palustris</i>	67
Sinitihane <i>Cyanistes caeruleus</i>	74
Tutt-tihane <i>Lophophanes cristatus</i>	80

PORLASED 89

Porr <i>Certhia familiaris</i>	91
----------------------------------	----

PUUKORISTAJALASED 99

Puukoristaja <i>Sitta europaea</i>	100
--------------------------------------	-----

PÕÖSALINDLASED 109

Pöialpoiss <i>Regulus regulus</i>	110
-------------------------------------	-----

SABATIHASLASED 117

Sabatihane | *Aegithalos caudatus* 119

VINTLASED 127

Kuuse-käbilind | *Loxia curvirostra* 129

Leevike | *Pyrrhula pyrrhula* 133

Rohevint | *Chloris chloris* 141

Siisike | *Spinus spinus* 146

Urvalind | *Carduelis flammea* 152

VARESLASED 163

Mänsak | *Nucifraga caryocatactes* 165

Pasknäär | *Garrulus glandarius* 172

Ronk | *Corvus corax* 183

KANALASED 191

Laanepüü | *Bonasa bonasia* 193

RÄHNLASED 201

Hallpea-rähn ehk hallrähn | *Picus canus* 203

Laanerähn ehk kolmvarvas-rähn | *Picoides tridactylus* 208

Musträhn | *Dryocopus martius* 217

Suur-kirjurähn | *Dendrocopos major* 224

Valgeselg-kirjurähn | *Dendrocopos leucotos* 233

Väike-kirjurähn | *Dryobates minor* 239

KAKLASED 247

Händkakk | *Strix uralensis* 248

Värbkakk | *Glaucidium passerinum* 254

Raamatus mainitud viiskümmend üks linnuliiki 263

Kasutatud allikad 269

Register 271

Kuigi raudkullidel pole talvisel ajal vaja pisiperet toita, mõjutab neid sellegipoolest toidulaa ahenemine.

TALILINNUD JA TALVETINGIMUSED

Võrreldes suvega jääb meile talveks hulga vähem liike. Talvisel ajal esineb siin regulaarselt 113 liiki, kellest metsaliike on veidi üle 30. Hinnanguliselt jääb või tuleb meile talvitama 4,1–9,0 miljonit lindu, võrreldes suviste lindude arvukusega on seda on mitu korda vähem. See on ka mõistetav, sest talve arenedes muutuvad keskkonnatingimused üha keerulisemaks ja toitu leidub üha vähem. Eriti ebameeldivad on suure amplituudiga temperatuurimuutused, mis põhjustavad lume mitmekordse sulamise ja külmumise tagajärjel jääkooriku. Siiski on see vaid üks osa talvistest väljakutsetest.

Metsa tallele pandud varud võivad päästa ettenägelikke hingi. Iialgi ei tea, mil esimesed külmad ja lumelärtsakad väikesed sulelised proovile panevad. Lähiminevikust on teada, et 2002. aastal sai talvejahedus alguse juba mihklikuu lõpus ning viinakuu viiendal päeval sadas Kundas maha esimene lumi, mis pidas vastu suisa mitu päeva.

Valge vaiba paksuski võib mõnel talvel nii meid kui ka sulelisi üllatada, ulatudes mõnel aastal lausa üle meetri, nagu see oli 1924. aastal. Lumi ahendab oluliselt metsalindude toidulauda ja kui sügavale lumele peaks lisanduma ka krõbe külm, nagu 1940. aastal Jõgeval mõõdetud $-43,5$ °C, peab metsa kasukas olema väga paks ning lindudel rohkelt õnne.

Eespool mainitud ekstreemsustega ei tule meil igal aastal rinda pista. Meie talved on väga eriilmelised. Mõnel aastal võib metsaalust katta lumi vaid mõni nädal, teisel aga suisa kuid. Iga talv jätab metsa jälgi – olgu nendeks pakase poolt lõhkikistud puud, lume raskuse all maha vajunud kased või hoopiski linnud, keda jääb kevadisse metsa alles parasjagu just nii palju, kui leebe on olnud talv või kui palju on andnud mets.

Meie kõige arvukam talilind on praeguste hinnangute kohaselt rasvatihane, kelle maksimaalne arvukus ületab ainsana ühe miljoni isendi piiri. Soodsatel talvedel võivad poole miljoni isendi künnise ületada metsalindudest põialpoiss, põhjatihane ja talikülalisenä urvalind. Kahjuks hukkub neid ja teisi tiivulisi karmidel talvedel rohkesti.

Kui rasked ilmaolud kestavad kaua ja sulelistel tuleb järeltalvigi üle elada, hakkavad linnud pesitsema normaalsest hiljem ning kurnadki jäävad harilikult väiksemaks. Talv on proovikivi ja oluline osa lindude elust, mille suudavad üle elada üksnes hea tervisega ja nutikad isendid. Karm talv küll hõrendab lindude arvukust, kuid selle võrra jääb kevadeks ellujäänutele rohkem eluruumi ja toitu.

Musttihastel esineb sageli invasioone, mille järel võib neid uudishimulikke tihaseid meie metsadesse rohkelt jääda.

Rasvatihane | *Parus major*

TALVINE ARVUKUS: 600 000–1 200 000 isendit.

LEVIK: kõikjal Eestis.

SUURUS: mass 16–22 g, kehapikkus 14 cm.

RAHVAPÄRASED NIMETUSED: rasva-ants, külmalind, talitihane.

Päikesekollane rasvatihane, meie kõige tuntum tihane, kolistab ja uurib puu-õõnsusi nii suurlinnas kui ka metsas. Kohati tundub tema uudishimu olevat piiritu. Kuid ikka ja jälle on selle uudishimu taga saamahimu. Nii on ta üks vähestest lindudest, kes on minu fotokotis, mis metsas lahtiselt lebas, pea täielikult üle kontrollinud ning toksinud läbi kõik objektiivid, mis mul sel hetkel seal olid. Selle „pahareti” tunneb kergesti ära: must pealagi, valged põsed, kollane kõhualune, mida poolitab must pikivööt, ja hallikas-roheline selg. Isaslinnu kõhuvööt on emaslinnu omaga võrreldes laiem ja ühtlasem.

Rasvatihast tunti hästi juba ennevanasti. Ta käis nimelt kuivama pandud lambanahalt rasva nokkimas ja oli talvise seatapugi juures asjaline, et oksa külge riputatud rasvaräbalatel maiustada. Oma nime ongi rasvatihane saanud rasvaisu järgi. Rasvatihasel on palju rahvapäraseid nimetusi ja neist paljud on rasvaga seotud, eelpooltoodutele lisaks näiteks rasvajaak, rasvavana, rasvapoiss, rasvalind, rasvanäkk. Kuna ta tuleb talvel külmaga inimese juurde toitu otsima, on ta ka selle järgi nime saanud, näiteks külmatihane ja külmavana. Tema laulule viitavad sellised nimetused nagu kikitüts või saeviilija.

Ehkki rasvatihane on inimasulates üks tavalisimaid linnuliike, eelistab ta siiski metsi. Tõsi, sügavasse okasmetsa ta minu vaatluste põhjal hea meelega ei kipu. Talvel otsivad rasva-antsud toitu üldjuhul n-ö koostöös teiste tihastega, kuid on ka lihtsamaid viise kõhu täitmiseks. Võib öelda, et rasvatihane on krutskeid ja alatust täis. Nimelt, sel ajal kui pisikesed salu- ja tutt-tihased pühendunult

toitu otsivad ja leitud peidavad, jälgivad rasvatihased seda sageli kõrvalt.

Mõistagi on lihtsam teiste sahvleid tühjendada. Rasvatihased jagelevad toidu ja territooriumi pärast ka liigikaaslastega. Kuna toitumissalgad on tihti üsna suured, siis on kerge teiste tihaste tähelepanu hajutada.

Rasvatihane on kõigesööja. Sügisel ja talvel kuuluvad menüüsse peale putukate ja teiste lüljalgsete ka marjad ning seemned, mida külmemate ilmade korral tuleb leida suurtes kogustes.

Kui keegi linnusalgast on avastanud eriti väärtusliku toidupala, näiteks lõpnud metskitse, siis jõuavad sinna peagi rasvatihasedki. Söödava juures domineerivad ja peremehetsevad enamasti ikka tugevad isaslinnud, kelle vajadus ennast maksma panna on nii suur, et vahel nad ei söö ise ega lase teistel süüa. Et oma võimu näidata, lööb rasvatihane tiivad laiali ja väristab neid õrnalt, samuti on tal nokk lahti, justkui sooviks midagi öelda. Kui teised tihased ja liigikaaslased vannuvad sageli alla, siis puukoristajale ja mõnele eriti väekale sinitihasele tuleb domineerivalgi isaslinnul mõnikord alla jääda.

Jaanuarist alates hakkavad isased rasvatihased toidu otsimise kõrval territooriume hõivama. Pesapaigaks sobivad nii puuõõnsused kui ka pesakastid. Neis veedavad rasvatihased ka öid, seda nii talvel kui ka suvel. Kindlasti on

turvalisem hoida inimeste ligi, kuid sellel on ka omad halvad küljed. Näiteks asulates, tugeva tänavavalgustuse korral, võib rasvatihaste uni olla poole lühem kui metsas ja see mõjutab omakorda rasvatihaste tegemisi, kaasa arvatud pesitsemist.

Vabalt võib ööbimispaigaks olla räästaalune, kust rasvatihased saavad öisel ajal tülitamise korral välja lennata. Pimedas on aga rasvatihased justkui peata kanad ja lendavad sihitult ringi. Olen palju kordi talvises metsas ja koduhoovis öösel ringi liikudes ehmatanud lendu mitmeid tihaseid. Talvistel, pimedatel öödel on neil oht surnuks külmuda. Isegi kergete miinuskraadide korral võib rasvatihane kaotada öö jooksul kümnendiku oma kehakaalust. Rängema külma korral kaotavad nad aga suisa veerandi kehakaalust ja paljud neist heidavad hinge.

